

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมจาริกตำบลบ้านจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเผยแผ่พุทธธรรม
2. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนา
3. โครงการพระธรรมจาริก
4. การยอมรับนวัตกรรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเผยแผ่พุทธธรรม

ภายหลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ อริยสัจ 4 อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พร้อมทั้งพระไตรลักษณ์ พระองค์ก็ทรงพิจารณาถึงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ว่าเป็นธรรมที่ลึกซึ้งละเอียดสูงน้อมถ่อมถ่อมยากแก่การเข้าใจสำหรับเวไนยสัตว์พระพุทธองค์จึงทรงพิจารณาถึงอุปนิสัยของเวไนยสัตว์ที่แตกต่างกันโดยอาศัยเวไนยสัตว์ผู้มีสติในจักขุน้อยถ้าไม่ได้ฟังธรรมอาจเสื่อมจากคุณวิเศษได้แต่ที่ตระหนักในหลักความจริงว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์ทั่วไปคือเป็นผู้ที่พอจะแนะนำสั่งสอนได้จึงทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะเผยแผ่พระธรรมที่ทรงตรัสรู้ ซึ่งการเผยแผ่นั้น (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 564) หมายถึงการทำให้ขยายออก

การทำให้เป็นการแพร่หลายซึ่งความหมายดังกล่าวก็สอดคล้องกับพระมหาสุชญาโร จณฺหาโร (2540 : 6) ที่ได้ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่าหมายถึง การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การถามตอบปัญหา และการแสดงฤทธิ์อย่างไรก็ตาม พระมหาจรัญ ปญฺญาวโร (2540:5) ได้ให้ความหมายการเผยแผ่ หมายถึงการแสดงธรรม การสนทนาธรรม ได้ตอบปัญหาธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลายไปทุกสารทิศ

ตลอดถึงการรวบรวมรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ เป็นต้น พระพุทธองค์จึงได้ทรงเปรียบเทียบอุปนิสัยของเวไนยสัตว์กับคอกบัว 4 เหล่า คือ

1. อุคฆฏัตถุญ คือ ผู้เข้าใจได้เร็วพลันเพียงเท่านั้นยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงก็ตรัสรู้ได้เปรียบเหมือนคอกบัวที่โผล่พ้นน้ำแล้วพอถูกแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที
2. วิปจิตถุญ คือ คอกบัวที่โผล่เสมอมิวน้ำพร้อมจะบานในวันถัดไป
3. เนยยะ คือ ผู้พอนำพร้าสอนบ่อยๆ ค่อยเข้าใจได้เปรียบเหมือนคอกบัวที่อยู่ใต้น้ำพร้อมที่จะบานในวันต่อๆ ไป
4. ปทปรมะ คือ ผู้มีปัญญาค่อยจดจำได้เฉพาะตัวบทธรรมเหล่านั้นไม่สามารถที่จะเข้าใจเห็นแจ้งในธรรมสอนไปก็เพียงให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยในภพต่อไป เหมือนคอกบัวที่มีโรคและยังอยู่ได้โคลนตม ไม่มีโอกาสที่จะโผล่ขึ้นมาบานได้ ต้องเป็นอาหารของปลาและเต่า

ทรงตั้งพระพุทธปณิธานว่าจะดำรงพระชนมายุตราบเท่าที่จะได้ประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายประดิษฐานพระศาสนาไว้อย่างมั่นคง (พุทธประวัติฉบับมาตรฐาน ชั้นตรี 2547:53-54)

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่าการเผยแผ่พุทธธรรม หมายถึงการประกาศพระสัทธรรมเจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่นำเอาหลักพุทธธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบไปสู่มวลมหาชนด้วยการแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การถามตอบปัญหา โดยไม่จำกัดชนชั้นและวรรณะ ซึ่งก็สอดคล้องกับการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมจาริกศูนย์บ้านวัดจันทร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คุณลักษณะของนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดี

การมอบวัตถุสิ่งของให้กับผู้อื่นนอกจากสิ่งที่จะนำไปให้ต้องเป็นสิ่งที่ดีแล้ว บุคคลผู้ส่งสารซึ่งถือว่าเป็นทั้งผู้ส่งสารและเป็นขยายใจความของสารเพื่อความเข้าใจของผู้รับสารก็ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความประทับใจหรือไม่ประทับใจต่อผู้รับได้เหมือนกันในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แสดงคุณลักษณะในการเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีหรือว่าผู้ให้ธรรมะที่ดีซึ่งใน พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13 ข้อที่ 589 (57) พอดีสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่น่ารัก น่าเคารพน่าเจริญใจทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
2. รู้จักกลวิธีในการเผยแผ่พูดชี้แจงเผยแผ่รูปแบบต่างๆ ตามภูมิปัญญาของผู้ฟัง มีความอดทนต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ
3. นักเผยแผ่ธรรมที่ดีควรมีความรู้รอบด้านสามารถอธิบายหลักธรรมที่ลึกซึ้งเข้าใจยากให้เข้าใจง่ายได้

4. สามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมที่สมควรแก่ธรรม ไม่ออกนอกทางที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้

อย่างไรก็ตามคุณลักษณะของนักเผยแผ่ธรรมข้างต้นก็สอดคล้องกับ แสงจันทร์งาม(2536 :24-30) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของนักเผยแผ่ธรรมพอสรุปได้ว่า

1. มีความเมตตากรุณาอ่อนน้อมถ่อมตน อุดมใจเย็น
2. มีความยุติธรรม นำศรัทธามีความรอบคอบนำตน
3. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา รู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง

จากคุณสมบัติลักษณะของนักเผยแผ่พุทธธรรมดังกล่าวพอจะสรุปถึงคุณลักษณะของนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจะต้องเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนมีความเมตตาเป็นพื้นฐานรู้จักภูมิปัญญาของผู้ฟังว่าควรจะแสดงธรรมอย่างไรมีความรอบคอบรอบรู้ในหลักธรรมอย่างถูกต้องมีความอดทนต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ อุปสรรคปัญหาต่างๆ รู้จักกาล รู้จักประมาณ รู้จักบุคคล และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึกไว้เป็นหลักแก่พระอานนท์ ว่าการแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม5 อย่างไว้ในใจคือ

1. เราจักกล่าวไปตามลำดับ
2. เราจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เห็น
3. เราจักกล่าวด้วยอาศัยความเมตตา
4. เราจักไม่แสดงเพราะเห็นแก่อำภิส
5. เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบคนและคนอื่น(พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย2539 เล่มที่ 22 ข้อที่ 37: 86-88)

จากข้อความดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่าหลักการสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงให้เป็นหลักแก่ผู้เผยแผ่นั้นประกอบด้วยลำดับเหตุผลมีเมตตาไม่เห็นแก่อำภิสมีจิตอ่อนโยน จึงเป็นแนวในการศึกษาการเผยแผ่ของพระธรรมจาริกศูนย์บ้านวัดจันทร์

เทคนิคและลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีเทคนิค วิธีสอนที่ หลากหลาย ดังที่พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี (อ้างถึงใน พระราชวรมุนี, 2526 :30-38) ได้แยกแยะเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นประเด็นดังนี้

1. เรื่องที่สอน

1.1 สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ

1.2 สอนเนื้อเรื่องที่ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกัน

1.3 ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ฟังสอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

1.4 สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่องมีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว่ไขวไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา มีเหตุผลสามารถตรงตามเห็นจริงได้ และสอนเท่าที่จำเป็น พอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ

1.5 สอนสิ่งที่มีความหมายควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง

2. เกี่ยวกับผู้เรียน

2.1 รู้คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บุคคล 4 ประเภท เป็นต้นและยังมีวิธีสอนที่ผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้ต่างวิธี

2.2 นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้วผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วยความสนใจเอาใจใส่ตามสมควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์

2.3 สอนโดยให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พยายามทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจด้วยตนเองให้อิสรภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ที่จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง

3. เกี่ยวกับตัวผู้สอน

3.1 ในการสอนการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมากอย่างน้อยก็ดึงดูดความสนใจนำเข้าสู่เนื้อหาได้

3.2 สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่งเพลิดเพลินไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ ให้เกียรติผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจ

3.3 สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตนไม่มุ่งเสียดีใครๆ

3.4 สอนโดยเคารพคือตั้งใจสอนทำจริงด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย

4. ถีลาการสอน

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นถีลาในการสอนมี 4 ประการ คือ

- 4.1 สันทัตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง
- 4.2 สมาทปนาชกฺโขใจให้เห็นจริง
- 4.3 สมุตเตหนาเร้าใจให้แก้สวล้า
- 4.4 สัมปหังสนาชโลมใจให้เข้มขึ้น ร้าเรึง เบิกบาน ไม่เบื้อ และเปี่ยมด้วย

ความหวัง

วิธีการสอนแบบต่างๆ

พระพุทธองค์เมื่อจะทรงสอนคนพระองค์จะดูความเหมาะสมของคนแต่ละคนว่ามีจริต เป็นอย่างไรก็จะสอนตามจริตของคนนั้นๆ จึงมีรูปแบบการสอนที่หลากหลายดังต่อไปนี้

1. แบบสาถักจนาหรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะผู้ฟังได้มีโอกาส แสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุกสนาน ไม่รู้สึกว้าตนกำลังเรียน หรือกำลังถูกสอน แต่จะรู้สึกว้าตนกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน ในการสนทนานั้น พระองค์ ทรงทำหน้าท่น้าสนทนา คือทำหน้าท่น้าในการ โยนคำถามให้ขบคิดแล้วดื้อนเข้าจุดสรุปอันเป็น ประเด็นที่ดื้อองการ

2. แบบบรรยายเหมาะสมที่จะใช้แสดงธรรมแก่คนจ้านวนมาก จะยกเรื่องที่เป็น พื้นฐานที่ผู้ฟังมีความรู้ในเรื้องนั้นๆอยู่แล้ว

3. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของ ปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน บางคนถามเพื่อให้ตอบ คำถามในเรื้องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบอับอาย บางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื้อ หรือคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว้า การตอบ ปัญหาใดๆ ดื้อองดูลักษณะปัญหา และเลือกวิธีตอบให้ถูกดื้อองเหมาะสม ทรงจ้านแนกวิธีตอบไว้ 4 ประเภทคือ

3.1 เอกังสพยากรณีปัญหา ปัญหาบางอย่างดื้อองตอบตรงไปตรงมา ตอบ ดายตัวไม่มีเงื่อนไข

3.2 ปฏิจจฺญาพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังยื้อนถาม แล้วจึงแก้

3.3 วิทฺชพยากรณีปัญหา ปัญหาที่จะดื้อองแยกคำตอบเป็นเรื้องๆเป็นประเด็น

3.4 รุปนียปัญหา ปัญหาบางอย่างดื้อองดัดบทไปไม่ตอบ หรือที่ฟังยื้อน

เทคนิคการสอน

1. ยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย และชัดเจน
 2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ให้ปรากฏความหมายเด่นชัดเข้าใจง่ายขึ้น
 3. การใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน พระองค์ทรงใช้สื่อทุกอย่างที่อยู่ใกล้ตัวมาสอน
 4. การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง
 5. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นเกมและเล่นคำ
 6. อุปมาเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคลการเลือกคนเป็นอุปมาสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา
 7. การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์
 8. มีความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการการลงโทษและการให้รางวัล และกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2541 : 51-63.)
- พระพุทธองค์ถือว่าเป็นยอดครูที่มีความละเอียดอ่อนในการสร้างคนให้เป็นบัณฑิต ทรงให้หลักการวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรม มุ่งเน้นยกสิ่งที่เป็นธรรมชาติใกล้ตัว สอนให้รู้จักใช้คนให้ถูกกับงาน ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่องและทรงทำพระองค์เองให้เป็นตัวอย่าง พอจะสรุปได้ดังนี้
1. สอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยากด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็นได้ฟังเอง
 2. สอนตรงจุดตรงประเด็นไม่วกวน ไม่วิแว่ว มุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละบุคคล เอาใจใส่ตามสมควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์
 3. ให้อิสระภาพในการแสดงความคิดเห็นและได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ
 4. สร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ตึงเครียด ให้เกียรติแก่ผู้เรียน
 5. สอนโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่เสียคติใครๆ
 6. ใช้ภาษาที่สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย
 7. อธิบายชัดเจน ชักจูงใจให้เห็นจริง ระวังใจให้กลัวกลัว ชโลมใจให้ชุ่มชื่น เบิกบานไม่เบื้อ เปี่ยมด้วยความหวัง
 8. สอนตามจริตของแต่ละคนโดยวิธีการสนทนา .

9. สนทนาโดยการโยนคำถามให้ตอบ ให้ขบคิด แล้วจึงสรุปแต่ละประเด็นยกอุทาหรณ์และนิทานประกอบ

10. ใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอนที่ใกล้ตัว รู้จักจังหวะและโอกาส

11. มีความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ การลงโทษและการให้รางวัลและกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสาวกในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน

พระสารีบุตรถือว่าเป็นพระมหาสาวกรูปหนึ่งที่มีความโดดเด่นมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลหลังจากที่ท่านอุปสมบทและได้บรรลุพระอรหันต์แล้วก็ได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาท่านก็ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธธรรมแก่พุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำให้งานประกาศพระพุทธศาสนาเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ววิธีการแสดงธรรมของท่านนั้นพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ใช้ภาษาที่สุภาพนุ่มนวล สละสลวยไม่หยาบคาย
2. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น
3. เพติดเพตินุงใจให้คล้อยตามกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดกำลังใจไม่ย่อท้อ
4. แจ่มแจ้งชัดเจนมุ่งไปที่เนื้อหาสาระของธรรมเพื่อให้ยอมรับและนำไปปฏิบัติ

(พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี 2543: 44)

พระมหาโมคคัลลานะหลังจากท่านได้อุปสมบทและได้บรรลุพระอรหันต์ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ท่านมีคุณสมบัติที่โดดเด่นกว่าพระสาวกรูปอื่นๆพอจะสรุปกลวิธีการเผยแผ่ของท่านมีดังนี้

1. เป็นผู้แสดงธรรมด้วยฤทธิ์
2. มีอภัยชัยเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีและภคุหัส
3. เป็นผู้ที่รู้จักเวลา รู้จักโอกาสอันเหมาะสม
4. มีกุศโลบายในการสอนคน
5. มีความรอบรู้ในวิชาแขนงต่างๆเช่น วิชาช่าง วิชาคำนวณ วิชาวาทีศิลป์
6. เป็นนักปกครองที่กล้าหาญ เด็ดขาด (พระมหาสุชนาโรจนญา, 2540 :29-44)

พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณอุปสมบทเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2513 ณ วัดสังวรณัฏฐาราม ไร่พยอม อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี สำเร็จการศึกษชั้น นักธรรมชั้นเอก ในปีพ.ศ. 2516 และยังคงได้ไปจำพรรษาอยู่กับท่านพุทธทาสที่สวนโมกขพลารามในการปฏิบัติธรรมแล้วจึงกลับมาทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาวัดสวนแก้ว ที่จังหวัดนนทบุรีพระอาจารย์พยอมถือว่าเป็นพระนักเทศน์ที่โดดเด่นมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนวิธีการเผยแผ่ธรรมของท่านมีดังนี้

1. ภาษาที่ใช้แจ่มแจ้งชัดเจน ชวนติดตามตรงประเด็นไม่อ้อมค้อม
2. มีความอนุเคราะห์สงเคราะห์
3. มีความทันสมัยคมชัดคมคาย เปรียบเปรยให้เข้าใจง่ายไม่ให้หลงตามกาล

เปลี่ยนแปลงทางสังคม

4. ถีลาการเทศน์สนุกสนาน มีคติเตือนใจ มีนิทานประกอบ
5. แสดงธรรมตามสถานที่และสื่อต่างๆ ด้วยจิตเมตตา
6. มีผลงานธรรมที่ได้ตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก

พระมหาวิชัย วชิรเมธี (วชิรเมธี) ท่านเป็นพระนักเทศน์ นักเขียนนักวิชาการที่โดดเด่นมากในปัจจุบันผลงานการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการและสังคมทั่วไปวิธีการเผยแผ่ของท่านมีดังนี้

1. เป็นอาจารย์พิเศษและวิทยากรบรรยายพุทธศาสนากับศาสตร์ร่วมสมัย ในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน
2. ภาษาที่ใช้นุ่มนวล น่าฟัง มีความทันสมัย ทันเหตุการณ์
3. ใช้สื่อต่างๆ ในการเผยแผ่ธรรม (Mass Communication)
4. มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก มีความแจ่มแจ้งชัดเจน รู้จักกาล รู้จักคน รู้จักบุคคล และรู้จักสังคม
5. มีความเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์สงเคราะห์เพื่อนพระภิกษุสามเณรและสังคม
6. มีงานเขียนธรรมะเป็นจำนวนมาก เช่น ธรรมดึกดำบรรพ์ ธรรมทอรัญ ๔๗๗

พระมหาสมปองดิลกภูโตท่านเป็นเจ้าของแบรนด์ธรรมะเตลิเวอร์ ที่นำธรรมะไปสู่คนรุ่นใหม่ที่มีแนวการเทศน์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ถือว่าเป็นพระนักเทศน์รุ่นใหม่อีกรูปหนึ่งที่มีความโดดเด่นในการเผยแผ่พุทธธรรมวิธีการเผยแผ่ของท่านมีดังนี้

1. สนุกสนาน (ฮา) สาระ ชาบซึ้ง
2. ใช้สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยในการเผยแผ่
3. มีกุศโลบายในการแสดงธรรมเข้าใจง่าย ประเทืองปัญญา
4. มีความเป็นกันเองกับผู้ฟังไม่ถือตัว

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกทั้งอดีตและปัจจุบันได้แนะนำมหาชนได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบโดยถือเอาแนวทางการเผยแผ่ที่พระองค์ทรงใช้มาประยุกต์ให้เป็นไปตามยุคสมัยตามบริบทของแต่ละสังคมโดยไม่ทิ้งหลักการที่ถูกต้องของพระพุทธองค์ ดังที่พระธรรมจาริกตำบลบ้านจันทร์ได้นำมาเป็นแนวทางใช้เผยแผ่พุทธธรรมสู่มหาชนบนพื้นที่สูง

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

ความสำคัญของการสื่อสารต่อการพัฒนา

การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคม ซึ่งส่งผลให้ชีวิตและสังคมดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ การสื่อสารยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมอีกด้วย ทำให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นของการพัฒนาคนพัฒนาชุมชนสังคมและท้องถิ่น

เกศินี จุฑาวิจิตร (2548: 87-91) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การที่จะพัฒนาชาวบ้านและชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ และนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน มีดังนี้

1. ระบบวัฒนธรรม อาจพิจารณาได้ทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรม

1.1 รูปธรรมได้แก่การแสดงประจําท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน กิจกรรมและพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดมาช้านาน การงานอาชีพ

1.2 นามธรรมได้แก่ ความคิดความเชื่อ คติชาวบ้าน ฯลฯ

2. ทรัพยากรบุคคลหมายถึง บุคคลที่มีคุณค่าของท้องถิ่นทั้งในเชิงปัญญา กำลังทรัพย์ กำลังกาย และมีศักยภาพในการนำชุมชนหรือท้องถิ่นไปสู่เป้าหมาย เช่น พระ ครู แพทย์ ผู้นำ ความคิดเห็น ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ

3. ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่นพืช/สัตว์เศรษฐกิจ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล แร่ธาตุ หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา ธุรกิจเอกชนที่อยู่ในท้องถิ่น

4. ระบบการสื่อสาร ภายในชุมชน เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใดบ้าง จากสื่อมวลชนหรือจากการพูดคุยกัน ในแต่ละวันชาวบ้านจับกลุ่มคุยกันในเวลาใดและสถานที่ใด ใครคือผู้นำความคิดเห็น ใครคือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ สื่ออะไรบ้างที่มีอยู่แล้วในชุมชน

จากการศึกษาความสำเร็จของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่มุ่งให้เกิดการพึ่งตนเอง ในทุกภาคของประเทศไทยซึ่งเกศินี จุฑาวิจิตร (2548: 90 อ้างถึงใน พิทยา ว่องกุล (2540 : 28) ว่าชุมชนในภาคใต้โดดเด่นที่สุดมีองค์ประกอบสำคัญที่เป็นฐานอยู่ 4 ประการ คือมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ

1. ยางพารา ปาล์ม สวนผลไม้

- (1) การประมง
- (2) การท่องเที่ยว

2. ระบบพวกพ้อง

- (1) เครือญาติ

- (2) วัฒนธรรมท้องถิ่น
- (3) หลักศาสนา
- (4) ความซื่อสัตย์ และจิตใจที่เสียสละ

3. ภูมิปัญญาของผู้นำความคิดเห็น

- (1) ประยุกต์ใช้หลักสหกรณ์การเงินการธนาคาร การพาณิชย์และการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน
- (2) มีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจดำเนินการหรือปฏิเสธกฎระเบียบของทางการที่ส่งผลกระทบต่อการขายตัวของธุรกิจชุมชน
- (3) มีความโดดเด่นในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารการเรียนรู้
- (4) เงินทุน
- (5) ความร่วมมือช่วยเหลือกันในระดับชุมชน
- (6) การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

จากข้อความข้างต้นพอสรุปได้ว่า การสื่อสารกับการพัฒนาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นควบคู่กันไปจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ เพื่อช่วยยกระดับทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่น ช่วยยกระดับทรัพยากรในท้องถิ่น ให้เป็นคลังแห่งปัญญาและคุณค่าประจำท้องถิ่นนั้นๆ

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ในโลกของการแสวงหาความจริง ที่สำคัญที่สุดก็คือคำถามว่า ทำอย่างไร ความรู้ที่ได้มานั้นจึงจะเป็นความจริง (Truth) ข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ความรู้ที่ได้นั้นเป็นข้อสรุปที่ยอมรับว่าเป็นทฤษฎีและทฤษฎีนั้นเป็นอย่างไรมีความคงทนต่อการพิสูจน์หรือไม่ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549 : 109) ว่าในแวดวงวิชาการความยิ่งใหญ่ของนักวิชาการมิได้อยู่ที่การประมวลความรู้ การถ่ายทอดความรู้ หรือการประยุกต์ความรู้เพราะพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นเพียงผู้บริโภครู้เท่านั้น แต่ถ้าเป็นทั้งผู้สร้างทฤษฎีและประยุกต์ทฤษฎีเหล่านั้นสู่การปฏิบัติดังเช่นทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เช่นนี้นับว่าเป็นปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่เพราะผลงานดังกล่าวเกิดคุณประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติอย่างใหญ่หลวง

พยุริ รูโจปการชาณูณรงค์ (2547:5-6) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีไว้ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีมีลักษณะเป็นนามธรรม (abstractions) กล่าวคือ ทฤษฎีทุกทฤษฎีมีลักษณะเป็นส่วน ๆ จะมีบางสิ่งบางอย่างทิ้งไป มุ่งศึกษาบางประเด็นเท่านั้น ดังนั้นไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีเดียวที่สามารถอธิบายความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้

2. ทฤษฎีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Constructions) ทฤษฎีให้วิธีการแก่ผู้ศึกษาในการมองและสังเกตสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นรอบๆตัว หากแต่ตัวทฤษฎีเองไม่ได้สะท้อนความจริง

3. ทฤษฎีเป็นสิ่งที่ผูกติดกับการกระทำ (action) ทฤษฎีเป็นแบบแผนในการคิดและปฏิบัติตน

ให้นักวิชาการทางสังคมศาสตร์บางท่านเปรียบเทียบทฤษฎีเหมือนแว่นตา ที่นำมาสวมใส่ก็จะทำให้สิ่งที่ผู้สวมใส่มองเห็นแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าใส่ว่านตาอะไร สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2549 : 113) กล่าวว่าทฤษฎีมีหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. อธิบาย คือมุ่งให้ความเข้าใจเหตุการณ์ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม
2. ทำนายหรือคาดคะเนสำหรับอำนาจในการทำนายนั้น ถ้านำทฤษฎีมาใช้ทำนายได้อย่างถูกต้องถือว่าทฤษฎีนั้นได้รับความเชื่อถือและเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้คำอธิบายอื่นๆ

ในส่วนกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาถือได้ว่าเป็นกระบวนการความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้โดยการทำงานร่วมกัน ใช้ความพยายามร่วมกัน ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันทำการคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง บนรากฐานความรักและความเมตตา โดยคำนึงถึง

1. ประชาชนเป็นศูนย์กลางโดยเปลี่ยนเป้าหมายจากหน่วยงานมาเป็นประชาชน
2. สหวิทยาการแบบองค์รวมโดยเปลี่ยนความเชื่อที่จะทำเป็นส่วนๆแล้วนำมาผสมผสานกันให้เป็นการนำความจริงทั้งหมดมาจัดการไปพร้อมกัน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน นำประชาชนมาร่วมโครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานไปให้ประชาชนมีแผนการพัฒนาของเขาและหน่วยงานที่เข้าไปร่วมทำงาน
4. การร่วมกันทำงาน นำกิจกรรมที่หลากหลายของหน่วยงานมาผสมผสาน โดยการค้นหาความคิดร่วมกันและทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน (เจลิเยว บุรีภักดีและคณะอ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549 : 119)

ในการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหลักของการพัฒนาที่สามารถพิทักษ์รักษาสถาปัตยกรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปถึงอนาคตสนองความต้องการของชนรุ่นหลังโดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของรุ่นปัจจุบันด้วย (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ 2549: 121) สอดคล้องกับตัวอย่างการพัฒนาที่ยั่งยืนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี (สัญญา สัญญาวิวัฒน์) ซึ่งมีทฤษฎีและกลยุทธ์พัฒนาสังคมมีประเด็นหลักสรุปได้ดังนี้

1. การช่วยเหลือตนเอง พึ่งตนเอง
2. หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่

3. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว
4. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น
5. วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น
6. ความมีประสิทธิภาพในการพัฒนาให้ได้ผล
7. การประสานงานหน่วยงานราชการและเอกชน
8. การทำงานเชิงรุก
9. ความมีคุณธรรมและศิลปะ
10. การเชื่อมประสานด้านเวลา

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาคือกระบวนการที่สามารถนำความรู้ที่ได้มาช่วยยกระดับการกินดีอยู่ดีของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมุ่งให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ให้เกิดสังคมอุดมปัญญายกระดับกระบวนการความคิดที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมโดยถือเอาประชาชนเป็นศูนย์กลาง และประชาชนเป็นผู้ร่วมกำหนดกรอบการพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนชุมชน โดยอยู่บนหลักของความรักความเมตตาการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข มีจุดยืนว่าคนเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา รู้จักการเพิ่มพูนความรู้ ทำงานกันเป็นกลุ่มและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเต็มศักยภาพ เป็นกรอบในการศึกษารูปแบบการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมจาริกศูนย์บ้านวัดจันทร์

ประเภทของการสื่อสาร

ปรมะสตะเวทิน (2546 : 34-36) กล่าวว่า การจำแนกประเภทของการสื่อสารของมนุษย์นั้นเราสามารถจำแนกออกได้โดยใช้เกณฑ์อย่างน้อยประการคือ

1. จำนวนผู้สื่อสาร
2. การใช้ภาษา
3. การเห็นหน้าค่าตา
4. ความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร
5. ลักษณะของเนื้อหาวิชา

1. จำนวนผู้สื่อสารการจำแนกในลักษณะนี้คำนึงถึงจำนวนของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การสื่อสาร (communication situation) เป็นเกณฑ์ว่าในสถานการณ์นั้นๆ มีผู้ทำการสื่อสารมากน้อยเท่าใดซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1 การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) การสื่อสารภายในบุคคลเป็นการสื่อสารของบุคคลคนเดียวบุคคลคนเดียวกันนั้นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและ

ผู้รับสารกล่าวคือระบบประสาทส่วนกลาง (central nervous system) ของบุคคลนั้นจะทำหน้าที่ทั้งส่งสารและรับสารตัวอย่างของการสื่อสารภายในบุคคลได้แก่การพูดกับตัวเองการร้องเพลงฟังคนเดียว การเขียนจดหมายแล้วอ่านตรวจทานก่อนส่งการคิดถึงงานที่จะทำเป็นต้น

1.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว (person-to-person) กล่าวคือทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะติดต่อและแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง (direct) ในขณะที่คนหนึ่งคนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารคนอื่น ๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้รับสารดังนั้นการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีคน 2 คน เช่นการพูดคุยกันระหว่าง 2 คน การเขียนจดหมายถึงกัน และการใช้โทรศัพท์คุยกันเป็นต้นในทำนองเดียวกันการสื่อสารระหว่างบุคคลก็เกิดขึ้นได้ในกรณีของกลุ่มย่อย (small group) ซึ่งมีคนมากกว่า 2 คนขึ้นไปมารวมตัวกันในลักษณะที่สามารถติดต่อและแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรงเช่น การประชุมกลุ่มย่อยการเรียนในชั้นเรียน เป็นต้น

1.3 การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างคนจำนวนมากซึ่งอยู่ในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันเช่นการอภิปรายในหอประชุมการพูดหาเสียงเลือกตั้งการสอนที่มีกลุ่มผู้เรียนจำนวนมากซึ่งอยู่ในหลายห้องเรียน จำต้องอาศัยสื่อการสอนเช่นโทรทัศน์วงจรปิดเข้าช่วยและการปราศรัยในงานสังคม เป็นต้นการสื่อสารในกลุ่มใหญ่นี้โอกาสที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะติดต่อแลกเปลี่ยนกันโดยตรงมีอยู่น้อยและขาดลักษณะของการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (person-to-person)

1.4 การสื่อสารในองค์การ (Organizational Communication) การสื่อสารระหว่างผู้เป็นสมาชิกขององค์การหรือหน่วยงานเพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาการสื่อสารระหว่างผู้ร่วมงานในระดับเดียวกันตัวอย่างของการสื่อสารในองค์การได้แก่ การสื่อสารในบริษัทและการสื่อสารในหน่วยงานราชการ เป็นต้น

1.5 การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) การสื่อสารกับมวลชนจำนวนมากมาในขณะเดียวกันพร้อมๆกัน โดยที่สมาชิกของมวลชนแต่ละคนอยู่ในที่ต่าง ๆ กันเพื่อให้ข่าวสารไปถึงมวลชนได้พร้อมกันจึงต้องอาศัยสื่อที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็วคือสื่อมวลชน (mass media) ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2. การใช้ภาษาการจำแนกประเภทโดยใช้ภาษาการสื่อสารในลักษณะคำนิ่งถึงรหัส (code) หรือสัญลักษณ์ (symbol) ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารว่ารหัสหรือ

สัญลักษณ์ที่ใช้นั้นเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียน (spoken or written language) ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

2.1 การสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารเช่นพูดภาษาไทยเขียนภาษาไทยพูดภาษาอังกฤษเขียนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2.2 การสื่อสารเชิงอวัจนะ (nonverbal communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้รหัสหรือสัญลักษณ์อย่างอื่นในการสื่อสารแทนที่จะใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนเช่น การยิ้มการแสดงกิริยาอาการวรรคตอน เป็นต้น รหัสหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนภาษาพูดหรือภาษาเขียนในการสื่อสารเชิงอวัจนะแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ

1) เวลา (time) สามารถใช้ในการสื่อความหมายหรือแสดงความหมายในการสื่อสารได้ เอ็ดเวิร์ด ที ฮอลล์ (Edward T. Hall) กล่าวไว้ว่า (Time talks) กลางวันมีความหมายอย่างหนึ่งกลางคืนมีความหมายอย่างหนึ่งการตรงต่อเวลาหรือไม่ตรงต่อเวลานั้นมีความหมายสำหรับผู้ทำการสื่อสารแต่ละคนคนแต่ละคนวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมมีความคิด (concept) และความหมายเกี่ยวกับเวลาแตกต่างกัน เช่น ในวัฒนธรรมของโลกตะวันตกถือว่าการไม่ตรงต่อเวลาเป็นการแสดงความดูถูก ในขณะที่ประเทศในลาตินอเมริกาไม่เคร่งครัดกับเวลามากนัก

2) เนื้อที่หรือระยะ (Space) เอ็ดเวิร์ด ที ฮอลล์ (Edward T. Hall) กล่าวว่าเนื้อที่หรือระยะใกล้ไกลในการทำการสื่อสารระหว่างผู้ทำการสื่อสารก็มีความหมายเช่นกัน (Spaces peaks) การมีเนื้อที่มากน้อยต่างกันในสถานที่ทำงานสามารถแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของบุคคลได้โดยปกติคนที่มีความสำคัญเป็นผู้บังคับบัญชาจะนั่งทำงานคนเดียวในห้องหรือมีเนื้อที่สำหรับตั้งโต๊ะทำงานมากในขณะที่ผู้บังคับบัญชานั่งทำงานรวม ๆ กันในห้องโถง และมีเนื้อที่สำหรับแต่ละคนน้อย คนที่พูดกันแบบใกล้ชิดกับคนที่พูดห่างกันก็แสดงความหมายของความสนิทสนมหรือไม่สนิทสนมระหว่างกันได้การศึกษาเกี่ยวกับการใช้เนื้อที่และระยะของคนในการสื่อสารเรียกว่า Proxemics

3) กิริยาอาการ (Action) การสื่อสารนั้นนอกจากการพูดแล้วมักจะแสดงกิริยาอาการประกอบการพูดด้วยการแสดงกิริยาอาการดังกล่าวนี้มีความหมายบางครั้งพูดอย่างหนึ่งแต่กิริยาอาการที่แสดงออกมานั้นมีความหมายตรงกันข้ามกับสิ่งที่พูดเช่น ผิดหวังในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่พูดว่า (ผมเฉย ๆ ไม่เสียใจอะไร) ในขณะที่สีหน้าและดวงตาแสดงความผิดหวัง เสียใจวิตกกังวล กิริยาอาการที่ใช้ในการสื่อสารเชิงอวัจนะได้แก่ การเคลื่อนไหวของร่างกายโดยทั่วไป (Body movement) การเคลื่อนไหวของมือ (Hand movement) การแสดงออกทางนัยน์ตา (Eye contact) การ

แสดงออกทางสีหน้า (Facial expression) อากัปกริยา (Gesture) ท่าทาง (Posture) การสัมผัส (touch) เป็นต้น

4) สิ่งของ (Object) ที่ประกอบหรือเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่หรือตัวบุคคล ก็มีความหมายในการสื่อสารด้วยเพราะเป็นการแสดงสภาพของบุคคล ลักษณะของบุคคลตลอดจน ความสำคัญมากน้อยของสถานการณ์การสื่อสารนั้น ๆ ด้วยสิ่งของต่างๆเหล่านี้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ลิปสติก น้ำหอม เครื่องสำอาง แว่นตา ผ้าเช็ดหน้า เฟอร์นิเจอร์ ห้อง และธง เป็นต้น

5) ร่างกาย (Physical Characteristics) ร่างกายของคนเรามีความหมายในการสื่อสารเช่นกันเช่นรูปร่างอ้วนผอมสูงต่ำผิวความดึงดูดใจ และผมเป็นต้นสิ่งต่าง ๆ ในร่างกายเหล่านี้แสดงถึงลักษณะของผู้ทำการสื่อสาร

6) ปริภาษา (Para language) คือสิ่งที่เกิดขึ้นแนบเนื่องกับภาษาพูดหรือภาษาเขียนในขณะที่เราพูดหรือเขียนเป็นสิ่งที่แสดงหรือบ่งบอกถึงลักษณะของการพูดและการเขียนว่าเป็นอย่างไร นอกจากนั้นปริภาษายังรวมไปถึงการออกเสียงที่ไม่เป็นภาษาพูดอีกด้วย ปริภาษาในการพูด ได้แก่ระดับเสียงสูงต่ำ การเปล่งเสียง ความค่อยความดังของเสียง การเว้นจังหวะการตะโกน การกระซิบการจาม การกระแอม เป็นต้น

ปริภาษาในการเขียน ได้แก่วรรคตอนย่อหน้าการใช้ขนาดของตัวหนังสือต่างกัน การเว้นช่องไฟ เป็นต้น

3. การเห็นหน้าค่าตาการจำแนกประเภทโดยใช้การเห็นหน้าค่าตาเป็นเกณฑ์การสื่อสารในลักษณะนี้กำหนดโดยพิจารณาว่าผู้ส่งสารกับผู้รับสารเห็นหน้าค่าตากันหรือไม่ในขณะที่ทำการสื่อสารซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตากัน (Face-to-face Communication) การสื่อสารประเภทนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเห็นหน้าซึ่งกันและกันได้สามารถสังเกตกิริยา ท่าทางของฝ่ายตรงกันข้ามได้ตัวอย่างของการสื่อสารประเภทนี้ได้แก่การพูดคุยกันต่อหน้า การประชุมกลุ่มย่อยการเรียนในชั้นเรียน เป็นต้น

3.2 การสื่อสารแบบไม่เห็นหน้าค่าตากัน (Interposed Communication) การสื่อสารในลักษณะนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่เห็นหน้าค่าตากันเพราะอยู่ห่างไกลกันด้วยระยะทาง และสถานที่ ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถสังเกตกิริยาท่าทางของฝ่ายตรงกันข้ามได้เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันจึงมักจะเป็นสื่อโทรคมนาคม (Tele communication) ในส่วนการสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ก็ใช้สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์วิทยุและโทรทัศน์ เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

4. ความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารการจำแนกการสื่อสาร โดยใช้ความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารเป็นเกณฑ์การจำแนกในลักษณะนี้มีความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรมและประเทศของผู้ส่งสารกับผู้รับสารเป็นหลักในการจำแนก ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ

4.1 การสื่อสารระหว่างเชื้อชาติ (Interracial Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติประเทศบางประเทศที่มีพลเมืองประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติซึ่งแต่ละเชื้อชาติก็มีความเป็นอยู่ มีความคิดและมีประเพณีของตนแตกต่างกันไปการสื่อสารระหว่างคนต่างเชื้อชาติกันนี้ย่อมมีปัญหามากกว่าการสื่อสารระหว่างคนเชื้อชาติเดียวกันดังจะเห็นได้จากปัญหาทางสังคมและการเมืองในประเทศเหล่านี้ซึ่งเกิดจากความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติก่อให้เกิดปัญหาเชื้อชาติ ปัญหาชนกลุ่มน้อยเป็นต้น

4.2 การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Cross-cultural or Intercultural Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นได้ทั้งในระหว่างคนที่อยู่ในประเทศเดียวกัน แต่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันเช่น คนภาคเหนือ คนภาคกลาง เป็นต้น ย่อมมีวัฒนธรรมของคนแต่ละภาคแตกต่างกันไป นอกจากนั้นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมยังเกิดขึ้นได้ระหว่างคนที่เป็นประชาชนของประเทศต่างกันได้ด้วยเช่นการสื่อสารระหว่างคนไทยกับคนอเมริกันซึ่งทั้งสองฝ่ายมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน

4.3 การสื่อสารระหว่างประเทศ (International Communication) เป็นการสื่อสารระดับชาติระหว่างคนที่เป็นประชาชนของประเทศต่างกัน ลักษณะของผู้ที่ทำการสื่อสารระหว่างประเทศนี้มีลักษณะเป็นทางการมากกว่าการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม(ในกรณีที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นประชาชนของประเทศต่างกัน) ในแง่ที่ว่าผู้ที่ทำการสื่อสารนั้นทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศเช่นนักการทูต ตัวแทนของรัฐบาลข้าราชการเป็นต้นผู้ทำการสื่อสารมีพันธะและความรับผิดชอบต่อชื่อเสียงและผลประโยชน์ของประเทศชาติ

5. ลักษณะของเนื้อหาวิชาการจำแนกประเภทโดยใช้ลักษณะทางวิชาการเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ กำหนดประเภทของการสื่อสารโดยอาศัยลักษณะเนื้อหาของวิชาเป็นหลัก ดังเช่น สมาคมการสื่อสารระหว่างประเทศ (International Communication Association) ซึ่งเป็นสมาคมทางวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ระหว่างประเทศได้จำแนกประเภทของการสื่อสารไว้เป็น 8 กลุ่ม (divisions) ดังนี้คือ

5.1 ระบบข่าวสาร (Information Systems) การสื่อสารในสาขาวิชานี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีวิเคราะห์ระบบ (Systems Theory) ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการกระจายตัวของ

ข่าวสาร (Information flow) การส่งข่าวสารการนำข้อมูลที่เก็บไว้มาใช้ตลอดจนกระบวนการจัดระบบข่าวสารในองค์การขนาดใหญ่รหัสและโครงสร้างของข้อมูลและการพัฒนาวิธีวิเคราะห์ระบบเพื่อการวิจัยด้านการสื่อสาร

5.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในสาขาวิชานี้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (person-to-person communication) ละทฤษฎีการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆเช่นการสื่อสารในกลุ่มย่อย(small groups) ความสัมพันธ์ของสามิภรรยา การสื่อสารเชิงอวัจนะ นอกจากนั้นยังครอบคลุมไปถึงอิทธิพลทางสังคมของการสื่อสารสไตล์ในการสื่อสารการวิเคราะห์กิริยาสัมพันธ์ (interaction analysis) ความเข้าใจในการสื่อสาร และการขัดแย้งทางสังคม

5.3 การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) สาขาวิชาการสื่อสารมวลชนเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของสื่อมวลชนรวมทั้งการศึกษาการสื่อสารโดยเน้นสื่อมวลชนเฉพาะอย่างคือสื่อประเภทอิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) อันได้แก่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์สื่อประเภทภาพยนตร์ (cinematic media) และสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ (print media)

5.4 การสื่อสารในองค์การ(Organizational Communication) การสื่อสารในวิชานี้เกี่ยวข้องกับรูปแบบและการกระจายตัวของข่าวสารประสิทธิผลของสื่อและพฤติกรรมของบุคคล ทฤษฎีและการวิเคราะห์หีบหนาทของการสื่อสารในการดำเนินงานขององค์การ

5.5 การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) สาขาวิชาสื่อสาร

ระหว่างวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับทฤษฎีและการปฏิบัติในการสื่อสารระหว่างประเทศ ชาติที่แตกต่างกันในโลกตลอดจนการเปรียบเทียบระบบการสื่อสารระหว่างประเทศและเชื้อชาติที่แตกต่างกัน

5.6 การสื่อสารการเมือง (Political Communication) ศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ของกระบวนการการสื่อสารคือ ผู้ส่งสารสาร สื่อและผู้รับสารที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางการเมืองการเผยแพร่ข่าวสารการเมืองตลอดจนจรรยาบรรณในการหาเสียงทางการเมือง

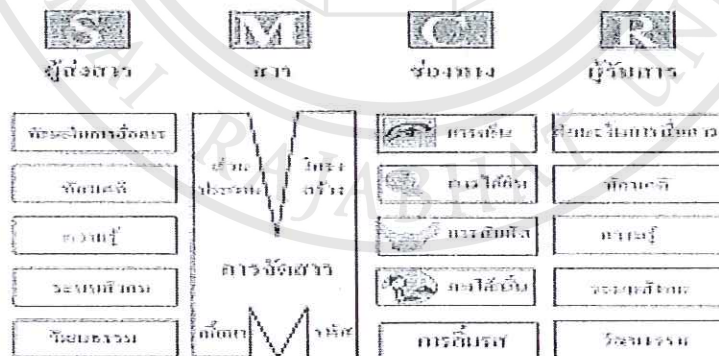
5.7 การสื่อสารการสอน (Instructional Communication) สาขาวิชานี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนระบบการสอนเทคโนโลยีการสอนการประเมินวิธีการสอนและการวางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์การสอน

5.8 การสื่อสารสาธารณะสุข (Health Communication) เป็นการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทัศนคติและนโยบายด้านสุขภาพการวิจัยด้านการสื่อสารสาธารณะสุข การแก้ปัญหาระบบการสาธารณสุขด้วยการสื่อสารการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ชุมชน

การสื่อสารจัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญหนึ่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เดวิดเค เบอร์โล (David K. Berlo) กล่าวว่าในกระบวนการการสื่อสารนั้นมีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการคือ

1. ผู้ส่งสาร (communication source)
2. ผู้เข้ารหัส (encoder)
3. สาร (message)
4. สื่อ (channel)
5. ผู้ถอดรหัส (decoder)
6. ผู้รับสาร (communication receiver)

เบอร์โลเห็นว่าในกรณีของการสื่อสารระหว่างบุคคล2คนนั้นผู้ทำหน้าที่ส่งสารและผู้ทำหน้าที่เข้ารหัสสามารถเป็นคนๆเดียวกันได้รวมเรียกว่าผู้ส่งสาร(source) ในทำนองเดียวกันผู้ทำหน้าที่ในการถอดรหัสและผู้ทำหน้าที่ในการรับสารก็สามารถเป็นคนๆเดียวกันได้เช่นกันรวมเรียกว่าผู้รับสาร (encoder) ดังนั้นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โลจึงสามารถสรุปได้เหลือ 4 องค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) และ ผู้รับสาร (receiver) แบบจำลองกระบวนการการสื่อสารของเบอร์โลเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ SMCR model ซึ่งย่อมาจาก source, message, channel, และ receiverตามลำดับ แบบจำลองดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของเดวิด เค เบอร์โล
ที่มา : ธีรรัตน์ เลิศวิทยากุล 2552. (25 มีนาคม 2557)

เบอร์โลกล่าวว่าการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละองค์ประกอบต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสารปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วย

- ก. ทักษะในการสื่อสาร (communication skills)
- ข. ทักษะคติ (attitudes)
- ค. ความรู้ (knowledge)
- ง. ระบบสังคม (social system)
- จ. วัฒนธรรม (culture)

2. สารปัจจัยของสารประกอบด้วย

- ก. รหัส (code)
- ข. เนื้อหา (content)
- ค. การจัดเสนอ (treatment)

ทั้งรหัสเนื้อหาและการจัดเสนอสารนั้นประกอบด้วยส่วนประกอบ (elements) และโครงสร้าง (structure)

3. สื่อสื่อมีความหมาย3ประการ คือ

- 1. หมายความว่า การเข้ารหัสและการถอดรหัส (mode of encoding and Decoding)
- 2. หมายความว่า สิ่งที่น่าสาร (message vehicle) เช่น คลื่นแสงคลื่นเสียง วิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 3. หมายถึง พาหนะของสิ่งที่น่าสาร (vehicle- carrier) เช่น อากาศ

อย่างไรก็ตาม เบอร์โล กล่าวว่าสื่อในความหมายที่ 2 และ 3 นั้นเป็นเรื่องทางเทคนิคเป็นเรื่องของวิศวกร และนักวิทยาศาสตร์ในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์สื่อตามความหมายของเบอร์โลคือ ช่องทางที่จะนำสารไปสู่ประสาทในการรู้สึก (sense mechanisms) หรือ การถอดรหัสของผู้รับสารอันได้แก่การเห็น (seeing) การได้ยิน (hearing) การสัมผัส (touching) การได้กลิ่น (smelling) และการลิ้มรส (tasting)

4. ผู้รับสาร ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วย

- ก. ทักษะในการสื่อสาร (communication skills)
- ข. ทักษะคติ (attitudes)
- ค. ความรู้ (knowledge)
- ง. ระบบสังคม (social system)

จ. วัฒนธรรม (culture) (ปรมะสตะเวทิน 2546:53)

สรุปได้ว่าช่องทางการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารในการเผยแผ่ของพระธรรมจาริกมีดังนี้ 1.การสื่อสารระหว่างบุคคล 2. การสื่อสารกลุ่มใหญ่ 3.การสื่อสารมวลชน

โดยจำแนกได้ดังนี้ 1. ผู้ส่งสารคือพระธรรมจาริก 2. สารคือพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา 3.สื่อ คือเครื่องมือในการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรม 4.ผู้รับสารคือประชาชนตำบลบ้านจันทร์โดยความสำเร็จหรือประสิทธิผลของการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ 1.ทักษะในการสื่อสาร 2.ทัศนคติ 3.ความรู้ 4.ระบบสังคม 5.วัฒนธรรม

รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน มีหลักในการพิจารณารูปแบบ การมีส่วนร่วม อยู่ 3 ส่วนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าเป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน(Partial participation)รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไรโดยที่รัฐรับรู้ความต้องการของชาวบ้านดังนั้นการมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการการตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหาและความเท่าเทียมกันของทุกฝ่ายการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทำให้ได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมที่นำเสนอคือ

3.1 การพึ่งตนเองเนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

3.2 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจและการกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นตน

3.3 เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้องตรงประเด็น

3.4 เป็นการสร้างฉันทามติร่วมมือซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากการสร้างข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

3.5 เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก

3.6 เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

3.7 ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดขึ้นในหมู่บ้านและจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลบำรุงรักษา (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ 2549:220-221)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น (อภินันท์ รพีพัฒน์ อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ 2549 :221) ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

บัณฑูรอ่อนคำ ก็ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาเป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

จากรายงานการศึกษาของสมาคมมิตรชนบท (เขียนไทยยัง อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ 2549 :221) อ้างถึง เรื่อง ประสบการณ์การเรียนรู้จากชาวบ้านกระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมในชุมชนได้เสนอแนะขั้นตอนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนเรียกว่า 6 ร่วมดังนี้

1. ขั้นตอนร่วมอยู่ร่วมกินร่วมรับรู้ปัญหาเป็นขั้นตอนที่นักวิจัยต้องทำตนเองให้ผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับชาวบ้านเพราะโดยข้อเท็จจริงนักพัฒนาและนักวิจัยเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคนต่างถิ่นมีการศึกษาสูงกว่าชาวบ้าน ความแปลกแยกและความแปลกหน้าระหว่างชาวบ้านและนักพัฒนาจึงยังคงดำรงอยู่ นักพัฒนาจึงต้องพัฒนาตนเองให้เป็นเนื้อเดียวกับชาวบ้านก่อนนักพัฒนาจึงสามารถเรียนรู้และเก็บข้อมูลเชิงลึกจากชาวบ้าน นั้นหมายถึงเมื่อชาวบ้านมองเห็นว่านักพัฒนาเป็นกลุ่มเดียวกับเขาการร่วมอยู่ร่วมกินและรับรู้ปัญหา จึงเป็นกลวิธีแรกที่นักพัฒนาและนักวิจัยชุมชนต้องเรียนรู้และปรับตัว
2. ขั้นร่วมทำงานเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชนโดยปกติการที่ชาวบ้านจะมองเห็นนักพัฒนาเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกับเขาเป็นเรื่องยากเพราะนักพัฒนามีคุณสมบัติแตกต่างจากชาวบ้าน ดังกล่าวมาแล้วสิ่งที่จะช่วยให้นักพัฒนาเป็นกลุ่มเดียวได้จึงต้องร่วมทำงานกับชาวบ้าน นักพัฒนาทำตัวให้เป็นกลุ่มเดียวกับชาวบ้านได้ต้องทำงานได้เหมือนกับที่เขาทำในชีวิตประจำวัน ความแปลกแยกและความแตกต่างจึงกลายเป็นความประสมกลมกลืน ความไวเนื้อเชื้อใจจึงเกิดขึ้น
3. ขั้นร่วมคิดร่วมศึกษาปัญหาชุมชนวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่ให้เกียรติผู้ใหญ่และผู้รู้ในกรณีที่นักพัฒนาหรือนักวิจัยซึ่งมีคุณสมบัติของผู้ที่มีการศึกษาสูงเป็นผู้รู้กว่าชาวบ้านจะคิดว่าเป็นผู้ที่แก้ปัญหาให้ตนได้จึงยอมรับฟังความคิดเห็นมากกว่าที่จะเป็นผู้ร่วมแสดงความคิดเห็นที่ได้จากนักพัฒนาซึ่งเป็นของนักพัฒนาและนักวิจัยชุมชนมิใช่ปัญหาของชาวบ้าน ดังนั้นการที่นักพัฒนาจะเรียนรู้และได้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริงนักพัฒนาต้องทำตัวให้เป็นกลุ่มเดียวกับชุมชนก่อนอย่างไรก็ตาม トラบโดที่ชาวบ้านยังคิดว่านักพัฒนาเป็นผู้รู้มากกว่าชาวบ้านจะไม่ยอมคิดร่วมกับนักพัฒนาแต่จะให้นักพัฒนาเป็นผู้คิดผลที่ได้จากความคิดในการแก้ไขปัญหาก็เป็นผลที่เกิดจากนักพัฒนาผลสุดท้ายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนยังคงดำรงอยู่ ดังนั้นกระบวนการคิดร่วมและร่วมศึกษาปัญหาชุมชนจึงเป็นวิธีการที่จะได้ปัญหาและข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน นำไปสู่การร่วมแก้ไขปัญหที่ตรงประเด็นในขั้นต่อไป
4. ขั้นร่วมกันพัฒนาแก้ไขปัญหามุมชนกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคือเป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติระหว่างนักพัฒนาชาวบ้านการที่นักพัฒนาทำตัวให้เป็นกลุ่มเดียวกับชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการการเรียนรู้และพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบจากนักพัฒนาสู่ชาวบ้านถ่ายทอดภูมิปัญญาและข้อมูลแท้จริงของชาวบ้านสู่นักพัฒนาขั้นการพัฒนาและ

แก้ไขปัญหามุมชนจึงเป็นการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างชาวบ้านกับนักพัฒนาและนักวิจัย

5. ขั้นร่วมสรุปและประเมินผลการร่วมพัฒนาเป็นขั้นตอนของการปฏิบัติจริงดังนั้นผลที่เกิดจากการปฏิบัติ นักพัฒนาและชาวบ้านจึงรับรู้ร่วมกันด้วยการร่วมกันสรุปและร่วมกันประเมินผลข้อสรุปที่ได้จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนและนักพัฒนา

6. ขั้นร่วมรับผลและพัฒนาขั้นต่อไป ผลของข้อสรุปในขั้นที่ 5 จะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นักพัฒนาและชาวบ้านใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนและการพัฒนาชุมชนต่อไป

(เอ็ดกราดิ ที่ วาเลนูลาอ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ 2549 :221) ได้ชี้ประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องสร้างขึ้นบนรากฐานที่ยึดมั่นว่าประชาชนเป็นผู้มีอำนาจที่แท้จริงไม่ใช่รัฐ จึงต้องยึดมั่นในหลักการดังนี้

1. ประชาชนต้องมีความเคารพในตนเอง
2. ประชาชนมีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันตั้งแต่กลุ่มองค์กรและทำการเคลื่อนไหว
3. ประชาชนต้องเป็นเจ้าของและควบคุมดูแลทรัพยากรและกิจกรรมของพวกเขา
4. ประชาชนจะต้องมีเสรีภาพที่เลือกและมีสิทธิที่จะปฏิเสธ

ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนตระหนักและมีส่วนร่วมจนเรศ สงเคราะห์สุข ได้สรุปประสบการณ์ทำงานที่ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการ คือ

1. การจัดการเรียนรู้ (Learning process)

การจัดกระบวนการเรียนรู้สามารถทำได้หลายวิธี

1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ

1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาดูงานระหว่างองค์กรต่างๆ ในชุมชนและระหว่างชุมชน

1.3 ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ

1.4 ลงมือปฏิบัติจริง

1.5 ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียน ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย

เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้และความสามารถที่มีอยู่จะช่วยให้

สามารถริเริ่มกิจการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

- 2.1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- 2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง
- 2.3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์ความรู้ร่วมกัน

กระบวนการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นนี้พอจะสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการสัมพันธ์กันทั้งฝ่ายรัฐ นักวิจัย และชาวบ้าน โดยสนใจรับรู้ถึงความต้องการของชาวบ้าน โดยมีการร่วมกันกำหนดปัญหาแนวทางการแก้ปัญหาโดยความเท่าเทียมกันทุกฝ่ายโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีช่องทางสะท้อนปัญหาที่แท้จริงอย่างถูกต้องและต้องตรงประเด็น โดยพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชน ในกระบวนการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันงานวิจัยนี้ได้ใช้ขั้นตอนแบบสอบถาม 6 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนร่วมค้นหาปัญหาลขั้นตอนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาลขั้นตอนร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหาลขั้นตอนร่วมในการวางแผนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีส่วนร่วมในการรับผล (ด้านวัตถุ,จิตใจ)มีส่วนร่วมในการติดตามสรุปและประเมินผลของพระธรรมจาริกตำบลบ้านจันทร์

โครงการพระธรรมจาริก

โครงการพระธรรมจาริกเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่จะนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่กลุ่มชนชาวเขา โดยนายประสิทธิ์ คีตวัฒน์เมื่อครั้งอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตรฯ ในปี พ.ศ. 2507 เกิดความคิดว่าหากอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ นำพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ชาวเขาน่าจะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการ ต่อการพัฒนาจิตใจชาวเขา จึงปรึกษากับพระศรีวิสุทธิวงศ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระธรรมกิตติโสภณ เจ้าอาวาส (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เพื่อพิจารณาดำเนินการทดลอง

ต่อมาเมื่อฝ่ายคณะสงฆ์ และกรมประชาสัมพันธ์ เห็นชอบร่วมกันแล้ว ในปีพ.ศ. 2508 จึงเริ่มโครงการนำร่องทดลองส่งพระสงฆ์รุ่นแรก 50 รูป เรียก คณะสงฆ์ดังกล่าวว่า พระธรรมจาริก ขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอบรมแก่ชาวเขาและสร้างสัมพันธ์ทางด้านจิตใจกับชาวเขา ตามหมู่บ้านชาวเขาจำนวน 10 หมู่บ้านๆละ 5 รูป ในพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก และเพชรบูรณ์ ปฏิบัติภารกิจเป็นระยะเวลา 45 วันช่วงเมษายน

– พุทธภาค พ.ศ. 2508 ส่งผลทำให้ชาวเขาได้รู้จักพระพุทธศาสนาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา แสดงตนเป็นพุทธมามกะจำนวนประมาณ 800 คน ชาวเขาได้ส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาเป็นสามเณรจำนวน 12 รูป นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่พระพุทธศาสนาจะได้มีการแผ่ขยายไปสู่กลุ่มชนชาวเขาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นทุรกันดารต่อไปได้ การดำเนินการครั้งนั้นได้รับการอุปถัมภ์จากกรมประชาสัมพันธ์ มูลนิธิเอเชีย รวมทั้งภาคเอกชนอื่นๆ

โครงการนำร่องเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา 6 เผ่าได้แก่กะเหรี่ยง แม่เฒ่า เข้าอีกร้อ ลีซอและลาหู่

โครงการพระธรรมจาริก ได้ถือหลักปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สาวกชั้นแรก ที่ส่งออกไปประกาศพระศาสนาว่า “จรด ภิกขเวจาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย ฯ เปฯ เทเสถ ภิกขเว ชมฺมุจฺจกรภิกขุทั้งหลาย เชอจฺเจติยจาริกัมไป แสดงธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเถิด”

ปัจจุบันโครงการพระธรรมจาริก มีพระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจในหมู่บ้านชาวเขาทั่วภาคเหนือ กว่า 300 รูป ใน 220 แห่ง แต่ละแห่งสามารถเข้าถึงชุมชนชาวเขาประมาณ 3-7 หมู่บ้าน มีสำนักงานบริหารโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคตั้งอยู่ที่ วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การกิจหลักของพระธรรมจาริกนอกจากการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และการอบรมศีลธรรมให้แก่ชาวเขาแล้ว ยังมีการกิจรองที่จะต้องปฏิบัติในลักษณะการเป็น “นักพัฒนา” อีกมากมาย ซึ่งแท้ที่จริงภารกิจของเหล่านี้เป็นภารกิจของสงฆ์ได้เคยกระทำมาก่อนแล้ว ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งเป็นผลให้บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชน และสังคมลดลงเป็นลำดับได้แก่ การสอนหนังสือแก่ชาวเขาทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ชาวเขา การส่งเสริมให้ชาวเขา ใช้พืชสมุนไพร การจัดตั้งองค์กรชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาในชุมชน (เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน) การเป็นผู้นำในชุมชนในการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในชุมชนรวมทั้งการเป็นที่ปรึกษา เรื่องต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น

สำนักงานโครงการพระธรรมจาริก

1. สำนักงานบริหารโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพระราชเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้อำนวยการฯ
2. สำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนกลาง วัดเบญจมบพิตรฯ
3. สำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนกลาง วัดปากน้ำ

วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในชุมชนบนพื้นที่สูง

1. เพื่อพัฒนาด้านจิตใจ การศึกษา การพยาบาลและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในชุมชนบนพื้นที่สูง

2. เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกรักเป็นคนไทยด้วยกัน
3. เพื่ออบรมศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองแก่ชาวเขาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาชุมชนได้

4. เพื่อพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริกในการทำงานร่วมกับชุมชน
เป้าหมายโครงการพระธรรมจาริก

1. ด้านปริมาณ

- 1.1 พระสงฆ์พระธรรมจาริกจำนวน 300 รูป
- 1.2 อาศรมพระธรรมจาริกจำนวน 250 แห่ง
- 1.3 พื้นที่ดำเนินการ 13 จังหวัด

2. ด้านคุณภาพ

- 2.1 ดำเนินการอบรมศีลธรรมแก่ชาวเขาในท้องที่ 18 อำเภอ
- 2.2 ปฏิบัติงานตามหมู่บ้านชาวเขาเป็นเวลา 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง ธันวาคม และให้หัวหน้าศูนย์อบรมฯ รายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือนและรอบ 3 เดือน
- 2.3 เดือนพฤษภาคมให้พระธรรมจาริกเลือกชาวเขาที่มีความเลื่อมใสศรัทธาบรรพชาอุปสมบทไม่เกิน 300 คน
- 2.4 เดือนมิถุนายน หรือกรกฎาคม นำชาวเขา 200 คนไปประกอบพิธีบรรพชาอุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร แล้วจะเดินทางไปอยู่ประจำวัดศรีโสดา
- 2.5 พระภิกษุ สามเณรที่มีความประสงค์จะเรียนหนังสือ จะได้จัดให้ศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงระดับปริญญาตรี ณ วัดศรีโสดาและวัดวิเวกวนาราม จังหวัดเชียงใหม่ หากไม่ศึกษาต่อจะให้การอบรม (อบรมพระบวชใหม่) เพื่อให้กลับไปสู่ชุมชนเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน และของชาติต่อไป

นโยบายพระธรรมจาริกกับการพัฒนาประจำปีพุทธศักราช 2552 – 2556

1. การปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก
ทบทวนย้อนหลังรอบปี
 - 1) ดีขึ้น
 - 2) ทรงตัว
 - 3) ลดระดับลง
2. นโยบายเชิงรุก
 - 1) การปลูกต้นไม้บริเวณอาศรม

- 2) การขยายหมู่บ้านปฏิบัติงาน
- 3) การจูงใจเด็กและเยาวชนมาเป็นยุวพุทธ
- 4) การสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 5) การสร้างแกนนำชาวพุทธ
- 6) หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย
- 7) ศิลปกรรมที่งดงาม อาศรมร่มรื่นน่าอยู่
- 8) การจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการเผยแผ่หลักธรรม
- 9) การดำเนินการจัดทำโครงการพัฒนาชุมชน
- 10) การประสานงานแหล่งทุน การแสวงหาภาคีการทำงาน
- 11) การประยุกต์กิจกรรมในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในชนเผ่า

(คู่มือพระธรรมจาริก เพื่อสร้างสรรค์ความดีสู่สังคมคุณธรรม 2551 : 1 – 8) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้อาศัยกรอบแนวทางของโครงการและนโยบายของศูนย์โครงการพระธรรมจาริก ในการศึกษารูปแบบการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมจาริกตำบลบ้านจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่

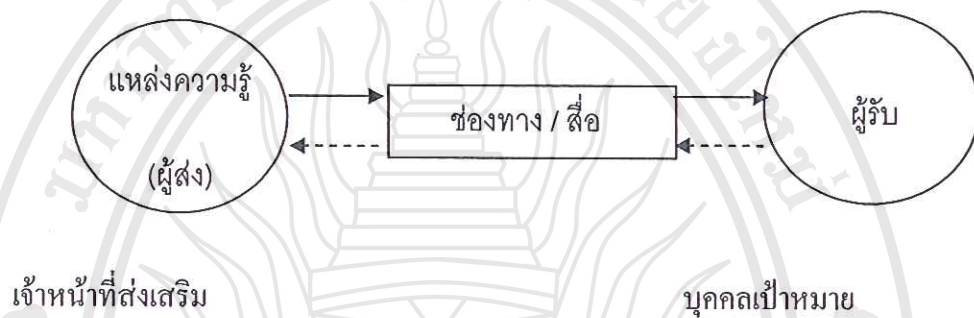
การยอมรับนวัตกรรม

(เอเวอร์เรทท์ โรเจอร์, 1995) เป็นบุคคลที่คิดค้นและได้พิสูจน์ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) โดยทฤษฎีนี้เน้นความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งและสังคมนั้นรับเข้าไปใช้ สิ่งใหม่ๆ นี้คือ นวัตกรรม ซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความคิด เทคนิควิธีการ และเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยได้อธิบายทฤษฎีกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมนี้ว่ามีตัวแปรหรือองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ประการ (Four main element in the diffusion of innovations) คือ

1. นวัตกรรม (Innovation) หรือสิ่งใหม่ที่จะแพร่กระจายไปสู่สังคมนวัตกรรมที่จะแพร่กระจายและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นความคิดและส่วนที่เป็นวัตถุ นวัตกรรมใดจะถูกยอมรับหรือไม่นั้น นอกจากจะเกี่ยวกับตัวผู้รับ ระบบสังคม และระบบการสื่อสารแล้ว ตัวของนวัตกรรมเองก็มีความสำคัญนวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่ายควรจะต้องมีลักษณะ 5 ประการ โดยนวัตกรรมที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันกับ 5 ประการ ต่อไปนี้มักจะเป็นที่ยอมรับได้ยากได้ประโยชน์มากกว่าเดิมที่เข้ามาแทนที่ (Relative Advantage) มีสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมที่จะรับ (Compatibility) ไม่มีความสลับซับซ้อนมาก

นัก (Complexity) สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อยได้ (Trial ability) สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย (Observe ability)

2. การสื่อสารโดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง (Types of Communication) เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้ระบบการสื่อสารการสื่อสาร คือการติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อหรือตัวกลางใดตัวกลางหนึ่งที่นวัตกรรมนั้นแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม อันเป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรมมาก

3. เกิดในช่วงเวลาหนึ่ง (Time or Rate of Adoption) เพื่อให้คนในสังคมได้รู้จักนวัตกรรม แนวความคิดใหม่หรือมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมต้องอาศัยระยะเวลาและมีลำดับขั้นตอนเพื่อให้บุคคลปรับตัวและยอมรับนวัตกรรมหรือแนวความคิดใหม่ (a given time period)

4. ระบบสังคม (Social System) โดยการแพร่กระจายเข้าสู่สมาชิกของสังคม ระบบสังคมจะมีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายและการรับนวัตกรรมกล่าวคือ สังคมสมัยใหม่ระบบของสังคมจะเอื้อต่อการรับนวัตกรรมทั้งความเร็วและปริมาณที่จะรับ (Rate of Adoption) เพราะมีบรรทัดฐานและรับค่านิยมของสังคมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อมีการแพร่กระจายสิ่งใหม่เข้ามา สังคมก็จะยอมรับได้ง่าย ส่วนสังคมโบราณหรือสังคมที่ติดยึดกับความเชื่อต่างๆซึ่งเป็นสังคมล้าหลังจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมสมัยใหม่ ความเร็วของการแพร่กระจายและปริมาณที่จะรับนวัตกรรมจึงเกิดได้ช้ากว่าและน้อยกว่าหรืออาจจะไม่ยอมรับเลยก็ได้

การยอมรับนวัตกรรม เป็นกระบวนการ (Process) ที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคล เริ่มจากได้ยินในเรื่องวิทยการนั้นๆ จนกระทั่งยอมรับนำไปใช้ในที่สุด ซึ่งกระบวนการนี้มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจ (Decision Making) โดยได้แบ่งกระบวนการยอมรับออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้หรือตื่นตน (Awareness Stage) เป็นขั้นเริ่มแรกที่น่าไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ได้รับรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ (นวัตกรรม) ที่เกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพหรือกิจกรรมของเขา แต่ยังได้รับข่าวสารไม่ครบถ้วน ซึ่งการรับรู้มักเป็นการรับรู้ โดยบังเอิญและจะทำให้เกิดความอยากรู้ต่อไป อันเนื่องมาจากมีความต้องการวิทยาการใหม่ๆ นั้น ในการแก้ปัญหาที่ตนเองมีอยู่

ขั้นที่ 2 ขั้นสนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับ วิทยาการใหม่ๆ เพิ่มเติม พฤติกรรมนี้เป็นไปในลักษณะที่ตั้งใจแน่วแน่ และใช้กระบวนการคิดมากกว่า ขั้นแรก ซึ่งในขั้นนี้จะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่มากขึ้น ซึ่งบุคลิกภาพและ ค่านิยม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคมหรือประสบการณ์เดิมจะมีผลต่อบุคคลนั้น และมีผลต่อการ ติดตามข่าวสารหรือรายละเอียดของสิ่งใหม่หรือวิทยาการใหม่นั้นด้วย

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินค่า (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่จะไตร่ตรองว่าจะลองใช้วิธีการหรือ หาวิทยาการใหม่ๆ นั้นดีหรือไม่ ด้วยการเปรียบเทียบระหว่างข้อดีและข้อเสียว่า เมื่อนำมาใช้แล้วจะ เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมของตนหรือไม่ หากรู้สึกว่ามีข้อดีมากกว่าจะตัดสินใจใช้ ขั้นนี้จะแตกต่าง จากขั้นอื่นๆ ตรงที่เกิดการตัดสินใจที่จะลองความคิดใหม่ๆ โดยบุคคลมักจะคิดว่าการใช้วิทยาการ ใหม่ๆ นั้นเป็นการเสี่ยงไม่แน่ใจถึงผลที่จะได้รับ ดังนั้นในขั้นนี้จึงต้องการแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อให้เกิดความแน่ใจยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่เขาคิดตัดสินใจแล้วนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการให้ คำแนะนำให้ข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ขั้นทดลอง (Trial Stage) เป็นขั้นที่บุคคลทดลองใช้วิทยาการใหม่ๆ นั้นกับ สถานการณ์ของตน ซึ่งเป็นการทดลองดูกับส่วนน้อยก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าได้ผลหรือไม่ ในขั้นนี้ บุคคลจะแสวงหาข่าวสารที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับวิทยาการใหม่หรือนวัตกรรมนั้น

ขั้นที่ 5 ขั้นตอนการยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นที่บุคคลยอมรับวิทยาการใหม่ๆ นั้น ไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติและเป็นประโยชน์ในสิ่ง นั้นแล้ว

อย่างไรก็ตาม วิทยา (2529:39) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันพบว่าทฤษฎีกระบวนการยอมรับ วิทยาการใหม่ๆ หรือ นวัตกรรมของ Roger นั้น มีจุดบกพร่องในกระบวนการยอมรับดังกล่าวหลาย ประการด้วยกัน คือ

1. กระบวนการนี้มักจะจบด้วยการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ซึ่งตามความจริง แล้วเมื่อบุคคลในบรรดถึงขั้นประเมินผลแล้วอาจจะปฏิเสธก็ได้
2. ขั้นตอนทั้ง 5 กระบวน อาจไม่เป็นไปตามขั้นตอนก็ได้เพราะบางขั้นตอนถูกข้าม ไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นทดลองและขั้นประเมินผล อาจจะสามารถทำได้ตลอดกระบวนการได้

3. กระบวนการนี้มักจะจบลงโดยการยอมรับนวัตกรรมนั้น แต่หากเขามีโอกาสในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อยืนยันหรือสนับสนุนการตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ ดังนั้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกระบวนการยอมรับดังกล่าว และได้เสนอแบบจำลองของกระบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมแทน (Innovation Decision Process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นความรู้ (Knowledge) ขั้นนี้บุคคลจะรับทราบเกี่ยวกับนวัตกรรมและมีความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับหน้าที่การทำงานของนวัตกรรม

3.2 ขั้นชักชวนหรือสนใจ (Interest) บุคคลจะรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการยอมรับนวัตกรรมนั้น เพราะมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อนวัตกรรมนั่นเอง

3.3 ขั้นตัดสินใจ (Decision) บุคคลจะเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม

3.4 ขั้นยืนยัน (Confirmation) ในขั้นนี้ บุคคลจะแสวงหาแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อยอมรับการใช้นวัตกรรมต่อไป แต่เขาอาจจะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหากพบข้อมูลขัดแย้งเกี่ยวกับนวัตกรรมภายหลังก็ได้

การยอมรับเป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคล ซึ่งจะยอมรับหรือไม่นั้นเป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง ปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอะไรที่จะช่วยให้เขายอมรับและนำไปปฏิบัติตามดังที่มุ่งหวัง หากพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าการจูงใจให้เขายอมรับและปฏิบัติตามนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับเทคนิคและศิลปะในการจูงใจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับตัวแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ด้วย ซึ่ง ดิเรก (2527:57-62) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวกับการยอมรับแนวความคิดใหม่ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสภาวะการณ์โดยทั่วไป ได้แก่

1.1 สภาพทางเศรษฐกิจ ผู้ที่มีปัจจัยการผลิตมากกว่า มีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าและเร็วกว่าผู้ที่มีปัจจัยการผลิตน้อยกว่า

1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม มวลชนที่อยู่ในสังคมที่รักษายกย่องประเพณีเก่าๆ อย่างเคร่งครัดมากกว่า มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดกว่า มีค่านิยมและความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการนำการเปลี่ยนแปลงมากกว่า จะมีผลทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ช้าลงและน้อยลงด้วย

1.3 สภาพทางภูมิศาสตร์ มีพื้นที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่สามารถติดต่อกับท้องที่อื่นๆ โดยเฉพาะท้องที่ที่เจริญทางด้านเทคโนโลยีได้มากกว่า หรือเป็นพื้นที่มี

ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการผลิตมากกว่า จะมีผลให้เกิดแนวโน้มในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เร็วกว่าและมากกว่า

1.4 สมรรถภาพในการทำงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันสินเชื่อเพื่อการเกษตร สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร สถาบันจัดการเกี่ยวกับการตลาด เป็นต้น สถาบันเหล่านี้ถ้ามีประสิทธิภาพในการดำเนินการทำให้ประโยชน์แก่บุคคลก็จะทำให้การยอมรับการเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้เร็วและง่ายขึ้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่

2.1 บุคคลเป้าหมาย (Target Person) หรือเกษตรกรผู้รับการเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานของเกษตรกรเองจะเป็นส่วนสำคัญต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เช่น

2.1.1 พื้นฐานทางสังคม (Society) พบว่า เพศหญิงยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเพศชาย ผู้มีระดับการศึกษาและประสบการณ์ที่สูงกว่า มีการติดต่อมากกว่า จะยอมรับเร็วกว่าผู้ที่มีสิ่งเหล่านี้น้อยกว่า และบุคคลที่อยู่ในวัยรุ่นจะยอมรับเร็วที่สุดและช้าลงไปตามลำดับเมื่อมีอายุมากขึ้น

2.1.2 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economics) ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินจำนวนมาก การทำกินในเนื้อที่ที่ดินที่มากกว่า การมีทรัพยากรที่จำเป็นในการผลิตมากกว่า ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าและมากกว่าผู้ที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจน้อยกว่า

2.1.3 พื้นฐานในการติดต่อสื่อสาร (Communication) ผู้ที่มีความสามารถในการอ่าน ฟัง พูด และเขียน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2.1.4 พื้นฐานในเรื่องอื่นๆ ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) มีความพร้อมทางด้านจิตใจ มีทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยีที่นำมาเพื่อการเปลี่ยนแปลง จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าและรวดเร็วกว่า

2.2 ปัจจัยที่เนื่องมาจากนวัตกรรม (Innovation) หรือเทคโนโลยีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ

2.2.1 ต้นทุนกำไร (Cost and Profit) เทคโนโลยีที่ลงทุนน้อยที่สุดและกำไรมากที่สุด การยอมรับจะสูงกว่าและเร็วกว่า

2.2.2 ความสอดคล้องและเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน (Similar and Fit) คือ ไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของบุคคลในชุมชนและเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วย

2.2.3 ความสามารถปฏิบัติได้และเข้าใจได้ง่าย (Practical and Understood)

คือ ไม่เป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนและไม่มีกฎเกณฑ์ยุ่งยากจนเกินไป

2.2.4 สามารถเห็นได้ว่าปฏิบัติได้ผลมาแล้ว (Visibility) คือ เห็นว่าเกิดผลดีมาก่อน ก็จะปฏิบัติหรือยอมรับได้ง่ายและเร็วกว่า

2.2.5 สามารถแบ่งแยกเป็นขั้นตอนหรือเป็นเรื่อง ๆ ได้ (Divisibility)

2.2.6 ใช้เวลาน้อยหรือประหยัดเวลา (Time – saving)

2.2.7 เป็นการตัดสินใจของกลุ่ม (Group Decision)

ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทั้งหมดนี้ ถ้ามีครบมากเท่าใดการยอมรับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีผู้รับสารจะรับได้เร็วและมากเท่านั้น

ดังนั้นการยอมรับหมายถึง การยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ผ่านกระบวนการเหล่านี้คือ 1. ขั้นความรู้ 2. ขั้นชักชวนและสนใจ 3. ขั้นตัดสินใจ 4. ขั้นยืนยันโดยมีพื้นฐานการดำเนินชีวิตในสังคมสิ่งแวดล้อมของกลุ่มคนในสังคมนั้นๆว่าจะสามารถยอมรับนวัตกรรมที่ผู้ส่งสารสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารใดไปสู่กลุ่มผู้รับสารในงานวิจัยนี้ได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมที่พระธรรมจาริกได้เผยแผ่ไปสู่ผู้รับสารคือประชาชนตำบลบ้านจันทร์ตามกระบวนการยอมรับนวัตกรรมของประชาชนตำบลบ้านจันทร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญเลิศ ฆมมทสุตฺติ (2543:144) ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม ผลการวิจัยพบว่า พระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุฑุโข) ได้ปรับประยุกต์แนวปฏิบัติตามพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามยุคสมัย โดยเฉพาะการประยุกต์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาโดยใช้สื่อประเพณี การใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อลดอุปสรรคในการสื่อสาร และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางภาษาไทยในการรณรงค์เพื่อประโยชน์ทางสังคม การใช้สื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยการกระจายความเจริญและการสร้างงานให้เกิดในชุมชน

พระมหาบุญ บุญญาโว (2540: 96) ได้ศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า การสั่งสอนหรือเผยแผ่เน้นการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างเป็นต้นแบบในการถือธุดงค์วัตรการอธิบายธรรม เป็นการแสดงธรรมแบบกว้างๆในที่ประชุมใหญ่ มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ผู้ฟังส่วนมากจะเป็นผู้มีพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่ใครที่จะแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม ท่านมักใช้แสดงแก่พระภิกษุด้วยกัน

พระมหาสมจิตติภัทร อจลธมฺโม (2537) ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระศาสนา ผลการวิจัยพบว่าท่านเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรมโดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย ขยายความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น

พระวุฒิกิรณ วุฑฺฒิกิรณ (2543) ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ท่านใช้วิธียกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบพร้อมกับยกปรัชญาคำคมของนักปราชญ์ต่างๆ และพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต บทกลอน บทประพันธ์ โคลงเป็นต้น ประกอบการนำเสนอทุกครั้งไป และมีการยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงที่สามารถตรวจสอบหรืออ้างอิงมาประกอบการบรรยายและปาฐกถา ทำให้ผู้ฟังสามารถลำดับเนื้อหาและเหตุการณ์ที่นำเสนอได้อย่างเป็นขั้นตอน เห็นภาพชัดเจน ไม่เกิดความเบื่อหน่าย สามารถวิเคราะห์เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ดังนี้

1. นำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
2. นำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ
3. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต ,สุภาษิต, คำคม, บทประพันธ์, โคลง, บทกลอนประกอบ
4. นำเสนอโดยวิธีการการพูดเชื่อมโยงสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ประกอบการบรรยาย
5. นำเสนอโดยแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

พระมหาบุญโฮมบุญญะภูโต (2549:131) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฺฒโน) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาทีในฐานะสื่อบุคคล เช่นการเทศน์ปุจฉา วิสัชนา การปาฐกถาการบรรยายในฐานะสื่อมวลชน เช่นสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต

วิธีการนำเสนอธรรมะของพระราชธรรมวาที โดยผ่านงานเขียน การปาฐกถา และการบรรยายสรุปได้ดังนี้

1. เข้าใจง่าย สนุกสนาน เร้าใจ มีคติสอนใจสอดแทรกอยู่โดยตลอดทันยุคทันสมัย
2. ใช้ถ้อยคำเรียบง่าย เรื่องสั้น บทความทางวิชาการ
3. มีสำนวนภาษาที่สละสลวย ชัดเจนเข้าใจง่าย
4. ยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำพังเพย คำกลอน คำคล้องจอง คำอุปมาอุปไมย

5. การเล่นคำ

พระมหามรวิญชาकरเมธี (2547:1-2) ได้ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ผลการวิจัยพบว่าหลวงพ่ochaใช้เทคนิคการเผยแผ่ ทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากที่ครูบาอาจารย์ร่วมสมัยได้เคยนำมาใช้กันเทคนิคการเผยแผ่ที่โดดเด่น 5 เทคนิคสรุปได้ ดังนี้

1. การแสดงพระธรรมเทศนาจะเทศน์จากประสบการณ์จริง ใช้ภาษาที่ฟังง่าย มีการ ทำท่ายืนนำไปปฏิบัติอยู่เสมอ

2. การทำให้ผู้เป็นตัวอย่างทำอย่างที่ดีสอนและสอนอย่างที่ดี (ยถาที ติถาการ) ด้วยการสร้างรูปแบบที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและนำเสนอด้วยคำพูดที่เรียกว่า “ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น” ตลอดชีวิตการเป็นอยู่ของท่าน

3. การใช้อุปมาอุปมัย มีความโดดเด่นตรง ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมและเข้าใจง่ายโดยชักอุปมาอุปมัยเกี่ยวกับคนและสัตว์สิ่งของเครื่องใช้ใกล้ตัวธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเหตุการณ์ มาอธิบายเนื้อหาประกอบคำสอนเสมอ

4. การสอนแบบจุลภา-วิชันนามีลักษณะเด่น กล่าวคือ มีลูกล่อลูกชนหรือมีลูกเล่น ในการถาม-ตอบปัญหายืดหยุ่นและพลิกแพลงประเด็นคำถามตามกลุ่มผู้ฟัง ใช้ภาษาได้เหมาะสม กับกลุ่มผู้ฟัง สามารถนำสิ่งที่ใกล้ตัวมาเป็นสื่อในการแก้ปัญหาได้อย่างทันที่

5. การให้ฝรั่งสอนฝรั่งเทคนิคการเผยแผ่ที่โดดเด่นที่สุดของหลวงพ่ocha ทำให้ พระพุทธศาสนาเถรวาท (สายวัดหนองป่าพง) แผ่ขยายไปยังต่างประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกา

สมาน งานสนธิ (2552:4-6). ได้ศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนว แห่งพุทธผลการวิจัยสรุปได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวแห่งพุทธะ

1.1 มีธัมมัญญาตา เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของ เรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

1.2 มีอรรถัญญาตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน

1.3 มีอรรถัญญาตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใครมีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อรู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตน แล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีเยี่ยม ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดี จะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบ มีเหตุผลผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

1.4 มีมัตตัญญูตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีการสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ

1.5 มีกาลัญญูตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร

1.6 มีปริสัณญูตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคมในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่ากลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย

1.7 มีบุคคัลปโรปรัญญูตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอหิชาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด

2. องค์ประกอบของผู้รับสาร

องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวทางแห่งพุทธแบ่งผู้รับสารออกเป็น 4 กลุ่มเปรียบเทียบบว 4 เหล่า ดังนี้

2.1 กลุ่มบัวพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะแย้มบานทันที กลุ่มนี้เปรียบเสมือนผู้มีปัญญาเฉียบแหลมมีการศึกษาดีแล้วไม่ต้องการเนื้อหาหรือการอธิบายอะไรมากเพียงแต่ยกหัวข้อธรรมะก็สามารถรู้ได้

2.2 กลุ่มบัวใต้ผิวน้ำ เพียงรอวันจะ โผล่พ้นน้ำขึ้นมารับแสงอรุณแล้วแย้มบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเสมือนผู้มีปัญญามากอยู่แล้วให้ข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็เข้าใจได้ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

2.3 กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำเพื่อรับแสงอรุณแล้วแย้มบานเปรียบเสมือนกลุ่มคนที่มีเขาวีปัญญาปานกลาง หากประคับประคองดีๆ โอกาสจะประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมาก การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ ต้องละเอียดอ่อน เนื้อหาต้องตรงประเด็นชัดเจน และถูกต้องเพราะกลุ่มนี้ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่ายๆ

2.4 กลุ่มบัวในโคลนตมคือบัวที่ยังเป็นหน่อยังไม่โผล่พ้น โคลนตมขึ้นมา โอกาสที่จะเป็นอาหารของเต่าและปลาที่มีอยู่มากเปรียบเสมือนกลุ่มผู้รับสารที่ปัญญาทึบ ห่อหุ้มด้วยอวิชชาคือความไม่รู้แจ้งการสื่อสารกับบุคคลกลุ่มนี้ ต้องออกแรงมากจึงประสบความสำเร็จหรือบางครั้งอาจต้องเลิกกันไปเลย กลุ่มจะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอะไรง่ายๆหรือไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเลย

3. องค์ประกอบของสาร

องค์ประกอบของสารตามแนวทางแห่งพุทธ ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ

3.1 สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

3.2 ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สี ใส่ไข่

3.3 กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

3.4 ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

3.5 อัตตะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

พระสงฆ์สาวกที่ได้เจริญรอยตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการเผยแผ่พุทธธรรมตามที่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้พอจะสรุปได้ว่าได้ใช้การสื่อสารเผยแผ่โดยผ่านกระบวนการทางสังคมทางวัฒนธรรมประเพณีระดับท้องถิ่น ระดับภาค ระดับประเทศพร้อมทั้งเน้นภาษาท้องถิ่นและภาษาสากล เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผู้ฟังและของคณในชุมชนหลักพุทธธรรมที่ได้นำไปเผยแผ่หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตประกอบด้วย

1. อิทธิบาท คือคุณเครื่องให้ประสบความสำเร็จ4คือ

1.1 ฉันทะพอใจรักใคร่ในสิ่งที่ทำหรือได้รับมอบหมาย

1.2 วิริยะเพียรหมั่นพยายามปฏิบัติหน้าที่

1.3 จิตตะเอาใจใส่พัฒนาให้เจริญไม่เพิกเฉย

1.4 วิมังสาหมั่นตรองพิจารณาหาเหตุผลเพื่อพัฒนา

2. พรหมวิหารธรรมคือ

2.1 เมตตาความรักใคร่ปรารถนา จะให้เป็นสุข

2.2 กรุณาความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

2.3 มุทิตาความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

2.4 อุเบกขา ความวางเฉยไม่ใส่ใจหรือเสียใจ วางใจเป็นกลางเมื่อเมื่อความสุข

ความทุกข์เกิด

3. อริยสัจ 4คือ

3.1 ทุกข์คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

3.2 สมุทัยคือเหตุให้ทุกข์เกิด

3.3 นิโรธคือความดับทุกข์

3.4 มรรคคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ประกอบด้วยองค์คุณแปดประการ คือปัญญาอันเห็นชอบ ดำริชอบเจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจชอบ

4. องค์แห่งพระธรรมกถึกคือ

- 4.1 แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ
- 4.2 อ่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ
- 4.3 ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
- 4.4 ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ
- 4.5 ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือว่าไม่ยกตนเสียดลีสื่ออื่น

5. สัมปรัสนธรรม คือ

- 5.1 รัชมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งความสุขสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งความทุกข์
- 5.2 อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่าสุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้
- 5.3 อัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตนว่าเราว่า โดยชาติตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรม เพียงเท่านั้นแล้วประพาศตนให้สมกับที่เป็นอยู่
- 5.4 มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอสมควรคือพอเพียง
- 5.5 กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควร ในอันประกอบกิจนั้น
- 5.6 ปริสัณญตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชนและกิจที่จะต้องประพาศต่อประชุมชนนั้นๆ ว่าหมั่นเมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้
- 5.7 ปุคคลปโรปรัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่า ผู้นี้เป็นคนดี ควรคบผู้นี้เป็นคนไม่ดีไม่ควรคบ

6. มิตรปฏิรูป คือ คนเทียมมิตร

- 6.1 คนปกกลอกคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เสียให้น้อย คิดเอาให้ได้มากเมื่อมีภัยแก่ตัว จึงรับทำกิจของเพื่อน คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง
- 6.2 คนดีแต่พูดเก็บเอาของล่วงแล้วมาปราศรัย สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้ ออกปากฟังมิได้
- 6.3 คนหัวประจบจะทำชั่วก็คล้อยตาม จะทำดีก็คล้อยตาม ต่อหน้าว่าสรรเสริญลับหลังตั้งนินทา

6.4 คนชักชวนในทางฉิบหายชักชวนคิมน้ำมาชักชวนเที่ยวกลางคืน ชักชวนให้มัวเมาในการเล่นชักชวนในการเล่นพนัน

7. มิตรแท้4 จำพวก

7.1 มิตรมีอุปการะป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้วเมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้มีฐานะช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

7.2 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ช่วยความลับของตนแก่เพื่อนปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย ไม่ละทิ้งในยามวิบัติแม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้

7.3 มิตรแนะนำประโยชน์ห้ามไม่ให้ทำความชั่วแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดีให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังบอกทางสวรรค์ให้

7.4 มิตรมีความรักใคร่ทุกข์ทุกข์ด้วยสุข สุขด้วยได้เลี้ยงคนที่พูดดีเตือนเพื่อนรับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

8. เบญจศีล-เบญจธรรม

8.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตมีความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

8.2 เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้มีการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบประกอบด้วยธรรม

8.3 เว้นจากการประพฤติดีในการมีการสำรวมในกาม

8.4 เว้นจากการพูดเท็จมีความพูดสัตย์มีความจริงใจพูดจริง ทำจริง

8.5 เว้นจากการคิมน้ำมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทมีความระลึกได้รู้สึกตัวอยู่เสมอ

9. อบายมุข6

9.1 คิมน้ำมาทำให้เสียทรัพย์ก่อการทะเลาะวิวาท ทำให้เกิดโรคต้องดิ้นรน ไม่รู้จักละอายทอนกำลังปัญญา

9.2 เที่ยวกลางคืนชื่อว่าไม่รักตัวชื่อว่าไม่รักษาลูกเมียชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลายมักถูกไล่ความได้ความลำบากมาก

9.3 เที่ยวดูการเล่นรำที่ไหนไปก็นั้นขบร้องที่ไหน ไปก็นั้นดิดสีตีเป่าที่ไหน ไปก็นั้นเสกที่ไหน ไปก็นั้นเพลงที่ไหนไปก็นั้นเถิดเทิงที่ไหนไปก็นั้น

9.4 เล่นการพนันเมื่อชนะย่อมก่อเวรเมื่อแพ้ยอมเสียทรัพย์ที่เสียไปทรัพย์ยอมฉิบหายไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำเป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

9.5 คบคนชั่วเป็นมิตรนำไปเป็นนักเลงการพนันนำไปเป็นนักเลงเจ้าชู้นำไปเป็นนักเลงเหล้า นำไปเป็นคนลงเขาด้วยของปลอมนำไปเป็นคนโกงเขาซึ่งหน้านำไปเป็นนักเลงหัวไม้

9.6 เกียจคร้านทำงานมักให้อ้างว่า หนาวนักแล้วไม่ทำงานมักให้อ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำงานมักให้อ้างว่าเวลาเย็นแล้ว แล้วไม่ทำงานมักให้อ้างว่ายังเข้าอยู่แล้วไม่ทำงาน มักอ้างว่าหิวนัก แล้วไม่ทำงานมักให้อ้างว่า กระหายนัก แล้วไม่ทำงาน

10. พรวาธรรม 4

10.1 สัจจะ ความซื่อสัตย์ ทำให้ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

10.2 ทมะ รู้จักข่มจิตของตนความยับยั้งใจ รู้จักข่มใจตนเองเมื่อประสบอารมณ์อันไม่พึงปรารถนา

10.3 ขันติอดทนต่อหนาวร้อนทุกข์เวทนา อดทนต่อการบิณฑบาตว่าร้ายไม่ว่าความรักษาอารมณ์เป็นปกติย่อมเป็นคุณแก่ตน

10.4 จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปันเป็นผู้มีใจเผื่อแผ่ เมตตาอารี สละให้ปันสิ่งของจะนำมาซึ่งความรักใคร่นับถือปราศจากภัยแวง

11. ธรรมมีอุปการะมาก 2 อย่าง

11.1 สติ ความระลึกได้

11.2 สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

12. ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง

12.1 ขันติ ความอดทน

12.2 โสรัจจะ ความเสถียร

13. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง

13.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการประกอบกิจเลี้ยงชีวิตที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี

13.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วย ความหมั่นไม่ให้เป็นอันตรายที่ดี รักษาการงานของตัวไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี

13.3 กัลป์ยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว

13.4 สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก

การเผยแผ่หลักพุทธธรรมโดยการสื่อสารตามช่องทางต่างๆ ตามกระบวนการสื่อสาร การให้คำแนะนำ การสนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจ การยกอุทาหรณ์พุทธสุภาษิตนิทานสุภาษิตบท

กลอน การอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับคนสัตว์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รู้จักยึดหยุ่นพลิกแพลงประเด็นคำถาม
ตามกลุ่มผู้ฟังรู้จักใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง รู้เวลา รู้ชุมชนซึ่งพระธรรมจาริกได้ใช้
หลักการเผยแผ่พุทธธรรมนี้ในการสื่อสารกับประชาชนตำบลบ้านจันทร์

